

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1978 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1979

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEM BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1978

VILNIUS

1979

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1978

VILNIUS

1979

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1978

ВИЛЬНИУС «МОКСЛАС» 1979

Redakcinė kolegija

**Jonas DOBROVOLSKAS, Mečislovas JUČAS, Vytautas
MERKYS, Vacys MILIUS, Giedrė NIUNKIENĖ, Rita STRAZ-
DŪNAITĖ (sekretorė), Henrikas ŠADŽIUS, Adolfas
TAUTAVIČIUS, Bronius VAITKEVIČIUS (vyr. redak-
torius), Regina ŽEPKAITĖ (vyr. redaktoriaus
pavaduotoja)**

Išleista pagal LTSR MA Istorijos instituto užsakymą

0505040000

**M 10604—209
M854(08)—79 Ž—79**

© LTSR MA Istorijos institutas, 1979

UDK 008 (474.5)(09) «1960 : 1975»

LIETUVOS TSR KULTŪROS ĮSTAIGŲ MATERIALINĖS BAZĖS PAKITIMAI 1960—1975 METAIS

NINA KASTANAUSKAITĖ

Brandaus socializmo sąlygomis sprendžiamas vienas iš svarbiausių Tarybų šalies socialinio vystymosi programos uždavinių — visapusiškai ir harmoningai išsivysčiusio žmogaus formavimas.

„Komunizmas neįmanomas be aukštos kultūros, švietimo lygio, be visuomeninio sąmoningumo, žmonių vidinio brandumo, kaip jis neįmanomas ir be atitinkamos materialinės techninės bazės“¹, — pabrėžta TSKP XXIV suvažiavime Centro Komiteto ataskaitiniame pranešime.

Minėtiems uždaviniams išspręsti labai svarbu, kad būtų tvirtas materialinis-ekonominis kultūros pagrindas.

Kultūros materialinio-ekonominio pagrindo, valstybės veiklos šioje sferoje klausimus nagrinėjo respublikos partiniai, valstybiniai, kultūros veikėjai². Šie klausimai iš dalies keliami ir Lietuvos TSR mokslininkų darbuose³. Juose sprendžiamos kitos problemos, bet vienu kitu aspektu liečiami ir kultūros įstaigų materialinės bazės klausimai.

Remiantis publikuotais darbais, statistine ir faktine medžiaga, šiame trumpame pranešime bandysime nušviesti vieną iš materialinio-ekonominio kultūros pagrindo komponentų — kultūros įstaigų materialinės bazės raidą, jos pakitimus išsivysčiusios socialistinės visuomenės sąlygomis.

Nagrinėjamoju laikotarpiu susidarė sąlygos ir galimybės vis daugiau lėšų ir medžiaginių išteklių skirti tiek gamybos augimui, tiek vartojimui, gyventojų reikmių tenkinimui. Kaip ir visoje šalyje, taip ir Lietuvos TSR,

¹ TSKP XXIV suvažiavimo medžiaga. V., 1971, p. 74.

² Barkauskas A. Kaimas, kultūra, buitį. V., 1967; to paties. Kultūra ir visuomenė. V., 1975; Brazauskas A. Materialinės-ekonominės kultūros vystymo problemos. — Pirmasis Lietuvos TSR kultūros darbuotojų suvažiavimas. V., 1971, p. 129—134; Šepetys L. Lietuvių tarybinės kultūros problemos ir uždaviniai. — Lietuvos TSR kultūros darbuotojų II suvažiavimas. V., 1976, p. 18—56; Манюшис И. А. Советская Литва, достижения и перспективы. Вильнюс, 1976 ir kiti.

³ Сапликас J. Partinis vadovavimas Lietuvos kaimo klubinių įstaigų darbui 1966—1975 m. — LKP istorijos klausimai, 1976, t. 18; Bendžius A. Masinio kultūros švietimo darbo organizavimas Tarybų Lietuvoje 1944—1950 m. — Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų Mokslo darbai. Istorija, 1962, t. 3.

sparčiai didėjo nacionalinės pajamos. Bendra nacionalinių pajamų vertė respublikoje 1960 m. buvo 1796 mln. rb, o 1975 m.— jau 5368 mln. rb, t. y. išaugo 3 kartus. 1975 m. 73% visų nacionalinių pajamų buvo skirta vartojimui⁴. Jų augimas leido kasmet didinti Lietuvos TSR valstybiniame biudžete lėšas socialiniams bei kultūriniais reikalams: 1960 m. jiems buvo skirta 201,3 mln. rb, o 1975 m.— jau 677,3 mln. rb. Tai sudarė maždaug trečdalį visų biudžeto išlaidų. Nuo 7,2 mln. rb 1960 m. iki 22,3 mln. rb 1975 m.⁵, t. y. daugiau kaip 3 kartus išaugo išlaidos kultūros įstaigoms išlaikyti, centralizuotoms priemonėms ir kapitalinei statybai. Nemažai lėšų kultūrai, ypač laikotarpio pabaigoje, skyrė daugelis įmonių, ekonomiškai sustiprėjusių kolūkių, tarybinių ūkių, taip pat vietinės tarybos. Tai daryti juos skatino nuolatinis Komunistų partijos ir vyriausybės rūpestis kultūra, atsispindįs to meto Lietuvos KP suvažiavimuose, Centro Komiteto plenumuose, Centro Komiteto ir Ministrų Tarybos nutarimuose. Lietuvos KP Centro Komiteto ir Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1957 m. kovo 5 d. nutarime „Dėl priemonių klubinėms įstaigoms sustambinti ir jų materialinei bazei sustiprinti“⁶, 1965 m. Lietuvos KP Centro Komiteto VIII plenumo „Apie partinės organizacijos uždavinius, toliau gerinant kultūrinį-masinį darbą ir keliant buitines kultūrą kaime“⁷, Lietuvos KP Centro Komiteto, Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1972 m. balandžio 24 d. nutarime „Dėl Kultūros ministerijos klubinių įstaigų tinklo tobulinimo ir jų materialinės bazės stiprinimo“⁸ ir kituose dokumentuose buvo išdėstytos konkrečios rekomendacijos plėsti kultūros įstaigų statybą kaime, kooperuojant kolūkių, tarybinių ūkių, įmonių bei organizacijų lėšas. Rajonų vykdomieji komitetai buvo įpareigoti skatinti įmones, organizacijas ir ekonomiškai pajėgius kolūkius statyti ir įrengti klubus, kultūros namus, bibliotekas ir kitas kultūros bei švietimo įstaigas, skirti lėšų šių įstaigų inventoriui įsigyti.

Gana daug valstybinių, kooperatinių įmonių bei organizacijų, kolūkių lėšų, skirtų kultūros reikalams, buvo panaudota šių įstaigų kapitalinei statybai. 1960—1975 m. respublikoje buvo pastatyta 462 kultūros namai ir klubai. Nauji erdvūs kultūros namai išaugo rajonų centruose, miestuose — Ignalinoje, Kretingoje, Molėtuose, Ukmergėje, Joniškyje, Varėnoje, Šiauliuose, Klaipėdoje. 1962 m. Vilniuje buvo pastatyti Prof-sajungų rūmai, Telšiuose rekonstruoti ir išplėsti senieji kultūros namai (žr. 1 lentelę).

Kultūros namus ir klubus statė atskiros įmonės ir ministerijos. TSRS chemijos pramonės ministerija ir Kauno Spalio 50-mečio dirbtinio pluošto gamykla pastatė kultūros ir sporto kompleksą, Vilniaus kuro aparatūros gamykla — 800 vietų klubą, Alytaus medvilnės kombinatas ir Lengvosios pramonės ministerija — universalią sporto ir kultūros renginių

⁴ Apskaičiuota, remiantis „Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra“. V., 1977, p. 183, 185.

⁵ Ten pat, p. 267, 268.

⁶ Chronologinis rinkinys. V., 1957, p. 39.

⁷ Nutarimai ideologiniais klausimais. V., 1971, p. 21—28.

⁸ Ideologinio darbo klausimai. V., 1975, p. 105.

salę ir kt. Iš viso, kaip matyti iš 1 lentelės duomenų, valstybinės, kooperatinės (be kolūkių) organizacijos 1960—1975 m. pastatė 70 kultūros namų ir klubų.

1 lentelė

Kultūros namų, klubų, kino teatrų statyba Lietuvos TSR 1960—1975 metais

Metai	Valstybinės ir kooperatinės įmonės bei organizacijos pastatė		Kolūkiai pastatė		Pastatyta	
	kultūros namų ir klubų	juose vietų (tūkst.)	kultūros namų ir klubų	juose vietų (tūkst.)	kino teatrų ir teatrų	juose vietų (tūkst.)
1960—1965	27	7,3	147	28,8	45	19,3
1966—1970	20	6,7	150	30,0	12	6,3
1971—1975	23	9,0	95	22,4	10	6,1
iš viso: 1960—1975	70	23,0	392	81,2	67	31,7

Lentelė sudaryta, remiantis leidiniu „Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra“. V., 1977, p. 196.

392 kultūros namus ir klubus pastatė kolūkiai. Statant kultūros įstaigas, didžiausias dėmesys ir buvo skiriamas kaimui. Tuo buvo siekiama artinti kaimo gyventojų kultūrinės-buitinės sąlygas prie miesto sąlygų. Intensyviausiai statyta aštuntojo penkmečio (1966—1970) metais. Tuo metu platus atgarsis visoje respublikoje susilaukė kapsukiečių raginimas stiprinti materialinę kultūros bazę kaime. Tame pačiame Kapsuko rajone, Igliaukos apylinkės tarybos vykdomojo komiteto žiniomis, apylinkės kolūkiai 1969—1970 m. kultūros namų statybai skyrė daugiau kaip 220 tūkst. rb, baldų ir muzikos instrumentų įsigijimui — 21 tūkst. rublių. Gerus kultūros namus įsirengė minėtame rajone „Gegužės Pirmosios“, „Sešupės“, Cerniachovskio ir kiti kolūkiai. Daug dėmesio ir lėšų kultūros įstaigų statybai skyrė Šakių, Pasvalio, Telšių, Anykščių ir kitų rajonų kolūkiai. Ekonomiškai pajėgūs kolūkiai statėsi kultūros namus ir administracines patalpas pagal tipinius projektus. Juose buvo įrengiamos žiūrovų salės, kambariai ratelių darbui, patalpos bibliotekai, taip pat kolūkio valdybai ar apylinkės tarybai.

Kai kurie kolūkiai kultūros namus rekonstravo. Iš mažų, meninio kolektyvo pasirodymui nepritaikytų pastatų po rekonstrukcijos buvo įrengiami originalūs kultūros namai. Antai Šakių raj. „Tėvynės“ kolūkis, dailininkų padedamas, įrengė iš seno pastato kultūros namus ir seklyčią „Tėviškė“. Panašiai kultūros namus įsirengė to paties Šakių rajono „Komjaunuolio“, Sintautų, „Laisvės“, Barzdų ir kiti kolūkiai.

Pastačius ar rekonstravus daugelį kultūros namų, padaugėjo klubinių įstaigų su žiūrovų salėmis ir kambariais ratelių darbui. 1975 m. žiūrovų sales turėjo 98% įstaigų ir 62% — kambarius rateliams. Tuo tar-

pu 1960 m. atitinkamai — 55% ir 45%⁹. Pastatyti kultūros namai ir klubai buvo centralizuotai aprūpinami naujais baldais, inventoriumi. Atnaujino baldus ir inventorių seniau pastatytos ar rekonstruotos klubinės įstaigos. 1975 m. 66,1% kultūros namų buvo įrengta stacionarinė kino aparatūra, 1960 m.— tikrai 51,6%. Rojalius ir pianinus 1965 m. turėjo 45% kultūros namų ir klubų, 1975 m.— 77,1%¹⁰. Pagerėjo minėtų įstaigų aprūpinimas muzikiniiais instrumentais ansambliams bei pučiamiesiems orkestrams, radijo imtuvais, televizoriais, magnetofonais ir kt. Kai kurie kultūros namai, klubai stengėsi sutvarkyti aplinką, puošti patalpas skulptūromis, vitražais, sienas — pano, mozaika ar kitais taikomosios dailės kūriniiais.

Intensyvi kultūros namų, klubų statyba ir aprūpinimas baldais bei inventoriumi, ypač Lietuvos kaime, siejosi su socializmo pagrindų kūrimo metais sudarytos kultūros-švietimo įstaigų sistemos tobulinimu. Septynmečio metais buvo atliekamas 1957 m. pradėtas ir iki 1963 m. užsitęsęs klubinių įstaigų stambinimas, reorganizavimas. Pokario metais susikūrę klubai-skaityklos nebegalėjo patenkinti išaugusių gyventojų poreikių, dėl to jie buvo reorganizuojami, sujungiami į apylinkių kultūros namus. 1960 m. respublikoje buvo 2059 klubinės įstaigos, 1965 m.— 1340¹¹. Vėlesniais metais klubinių įstaigų tinklas keitėsi. Turėjo įtakos intensyvi urbanizacija, žymūs demografiniai pakitimai. Lietuvos KP Centro Komiteto ir Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1972 m. balandžio 24 d. jau minėtame nutarime buvo pažymėta, kad, išstudijavus gyvenviečių formavimosi schemas, susiklostantį gamybos specializavimą ir koncentravimą bei demografines prognozes ir kitus veiksnius, būtina patikslinti kaimo kultūros įstaigų tinklą, jų valdymo struktūrą. Remiantis šiuo nutarimu, tai ir buvo padaryta: nedideli kultūros namai sujungti ir mikrorajonuose įsteigti 205 zoniniai kaimo kultūros namai. Pertvarkius kultūros bei švietimo įstaigų tinklą, 1960—1975 m. kultūros namų kaime padaugėjo nuo 753 iki 1139, o klubų-skaityklų sumažėjo nuo 1096 iki 15¹².

Daugėjant gyventojų miestuose, plečiantis miesto kultūriniam darbui, juose buvo steigiami nauji kultūros namai, profsajungų, kitų žinybų ir organizacijų klubai. Per tą patį laikotarpį kultūros namų mieste padaugėjo nuo 32 iki 80, klubų nuo 95 iki 136¹³. Tačiau, kaip buvo pažymėta Lietuvos TSR kultūros darbuotojų II suvažiavime, klubų ir kultūros namų tinklo bei jų statybos plėtimas mieste ir laikotarpio pabaigoje tebebuvo aktualus, nes jis neatitiko gyventojų koncentracijos. Susikūrė ištisi miestų kvartalai, rajonai, kai kurios naujos didžiulės gamyklos, įmonės, kur nėra klubinių įstaigų.

⁹ Apskaičiuota, remiantis šiais šaltiniais: «Народное образование, наука и культура в Литовской ССР». Вильнюс, 1972, с. 193, 194; Lietuvos TSR kultūros ministerijos Einamasis archyvas.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra. V., 1977, p. 243.

¹² Ten pat.

¹³ Ten pat.

Išplėtė patalpas arba persikėlė į naujas nemaža bibliotekų: Zarasų, Radviliškio, Šilutės, Varėnos, Molėtų, Telšių rajoninės, Šiaulių vaikų ir kitos, iš viso — 280. Pastacius naujus rūmus, Respublikinė biblioteka 1963 m. iš Kauno buvo perkelta į Vilnių. Naujas knygų saugykla gavo senoji Vilniaus V. Kapsuko universiteto, Lietuvos TSR Mokslų Akademijos bibliotekos. Kaimo bibliotekoms atskiri pastatai nebuvo statomi, jos buvo įkuriamos kultūros namuose, apylinkių Tarybų ar kituose naujai pastatytuose ar rekonstruotiuose pastatuose.

Praturtėjo bibliotekų knygų fondai. 1960 m. 2389 respublikos masinėse bibliotekose buvo 12,8 mln. egz. knygų ir žurnalų, 1975 m. atitinkamai — 21,8 mln., t. y. beveik 2 kartus daugiau; 3 kartus pagausėjo knygų fondai visose bibliotekose. 1976 m. jose buvo daugiau kaip 82,7 mln. egz. knygų ir žurnalų¹⁴. Sukaupti geresnius knygų fondus padėjo bibliotekų sustambinimas, jų tinklo reorganizavimas. Dėl to septynmečio metais masinių bibliotekų skaičius sumažėjo iki 2224. Vėliau, daugėjant miestiečių, kuriantis darbininkų gyvenvietėms, buvo steigiamos naujos bibliotekos, stiprinamos jau veikusios stacionarinės bibliotekos bei plečiamas nestacionarinis gyventojų aptarnavimas. Aštuntojo (1966—1970) ir devintojo (1971—1975) penkmečio metais bibliotekų vėl padaugėjo. 1975 m. jų buvo 2661¹⁵. Nagrinėjamojo laikotarpio pabaigoje respublikoje susiformavo kaimo bibliotekų struktūra. Tačiau mieste dar daugelio masinių bibliotekų patalpos buvo mažos, nedideli knygų fondai, stokojama skaityklų. Dėl to nagrinėjamojo laikotarpio pabaigoje buvo imtasi priemonių sujungti bibliotekų materialiniams ištekliams, pagerinti jų veiklą. 1973 m. spalio 9 d. Lietuvos TSR kultūros ministerijos kolegijai priėmus nutarimą „Dėl Lietuvos TSR valstybinių masinių bibliotekų tinklo centralizacijos“¹⁶, buvo sudarytas planas ir pradėta dalinė bibliotekų reorganizacija. Ją paskatino 1974 m. TSKP CK nutarimas „Dėl bibliotekų vaidmens didinimo komunistiškai auklėjant darbo žmones ir spartinant mokslinę-techninę pažangą“¹⁷. Šis bei analogiškas 1974 m. spalio 26 d. Lietuvos KP CK ir Lietuvos TSR MT nutarimas¹⁸ pažymėjo, kad gyventojų aptarnavimą efektyvina bibliotekų centralizavimas, nes jis sujungia bibliotekų pastangas ir materialinius išteklius, padeda įvesti vieningą fondų komplektavimą. Pradėjus masinę bibliotekų centralizaciją, visų pirma buvo centralizuojamas knygų komplektavimas ir tvarkymas. Mokslinės ir specialiosios bibliotekos taip pat centralizavosi, buvo kuriamos Lietuvos TSR Mokslų Akademijos ir medicinos bibliotekų centralizuotos sistemos. Bibliotekų centralizacija padėjo didinti fondų cirkuliaciją, operatyviau informuoti skaitytojus apie išleidžiamą literatūrą, pagerinti bibliotekų komplektavimą.

¹⁴ Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra 1975 metais. V., 1976, p. 274.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Lietuvos TSR kultūros darbuotojų II suvažiavimas, p. 235.

¹⁷ Tiesa, 1974.VIII.13.

¹⁸ Ideologinio darbo klausimai, p. 124.

Nagrinėjamoju laikotarpiu sustiprėjo teatrų materialinė bazė. 1963 m. buvo uždarytas Kapsuko dramos teatras, o 1965 m. atidarytas Lietuvos TSR valstybinis jaunimo teatras. 1975 m. Lietuvos TSR veikė 11 teatrų. 1973 m. buvo pastatyti unikalūs Lietuvos TSR valstybinio akademinio operos ir baleto teatro rūmai, vėliau pradėta statyti Lietuvos TSR valstybinį akademinį dramos teatrą, rekonstruoti ir restauruoti senuosius rūmus Vilniuje Jaunimo ir Lėlių teatrams. Pastačius naujus rūmus, pagerėjo darbo sąlygos Panevėžio dramos teatrui. Suremontuotos, išplėstos buvo ir Klaipėdos dramos teatro patalpos.

Padidėjo galimybės koncertinių organizacijų veiklai. Vilniuje 1971 m. buvo pastatyti Sporto rūmai, kuriuose vyksta ir koncertai, Palangoje — koncertų paviljonai.

Per 15 metų Lietuvoje padaugėjo kino įrenginių bei pagerėjo jų materialinė bazė. 1960 m. respublikoje buvo 1146 kino įrenginiai, o 1975 m. — 1570. Stambiausiuose miestuose buvo pastatyti nauji modernūs plačiaekraniai kino teatrai: Vilniuje „Lietuva“, „Lazdynai“, Kaune „Planeta“, Šiauliuose „Saulė“, Klaipėdoje „Vaidila“ ir kiti. Kaip matyti iš 1 lentelės duomenų, iš viso respublikoje buvo pastatyti 67 kino teatrai; daugiausia jų rajonų centruose pastatyta septintojo penkmečio metais. Kartu buvo rekonstruojami ir senieji kino teatrai: pritaikomi plačiaekraniams filmams demonstruoti, plečiamos žiūrovų salės. 1975 m. plačiaformačiai kino įrenginiai sudarė 83%. Kaimo vietovėse buvo įrengtos kino aparatinės, stambesnėse gyvenvietėse steigiami ir aprūpinami nauja technika stacionariniai kino įrenginiai. Elektrifikavus kaimą, buvo elektrifikuoti ir kino įrenginiai vietoj naudotų elektros stotelių. Stacionarinių kino įrenginių skaičius Lietuvos TSR padaugėjo nuo 608 — 1960 m. iki 1336 — 1975 m., kilnojamųjų — sumažėjo nuo 538 iki 234. Ypač padaugėjo kino įrenginių kaime (nuo 964 — 1960 m. iki 1350 — 1975 m.)¹⁹, gerėjo jų materialinė bazė. Alytaus, Kaišiadorių, Mažeikių, Klaipėdos, Kapsuko, Kretingos ir kituose rajonuose visos kino salės ir aparatinės apšildomos, gražiai sutvarkytos, papuoštos, jaukios. Nagrinėjamoju laikotarpiu buvo siekiama kino demonstravimo punktus įrengti visose respublikos gyvenvietėse, turinčiose ne mažiau kaip 150 gyventojų. Devintojo penkmečio metais (1970—1975) tai ir buvo padaryta Jurbarko, Kretingos, Utenos, Vilkaviškio rajonuose. Daugelyje gyvenviečių, kuriose laikotarpio pradžioje kino filmai buvo rodomi 3—4 kartus per mėnesį, pabaigoje kino filmus galėjo žiūrėti 2—3 kartus per savaitę. Be valstybinio kino tinklo, respublikoje veikė ir plėtėsi profsąjungų, įmonių kino įrenginiai, be to, siaurajuostę kino aparatūrą mokymo reikalams išigijo specialiosios ir vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos; 1975 m. respublikoje veikė apie 200 mokyklinių kino teatrų, vaikų kino klubų.

Išsiplėtus kino tinklui, pastačius naujus, modernius kino teatrus, vietų stacionarinių kino įrenginių žiūrovų salėse padaugėjo nuo 78,6 tūkst. — 1960 m. iki 205,2 tūkst. — 1975 metais²⁰. Tai sudarė palankias sąlygas

¹⁹ Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra. V., 1977, p. 245—246.

²⁰ Ten pat, p. 245.

visiems respublikos gyventojams susipažinti su nacionalinės, tėvyninės kinematografijos darbais bei geriausiais užsienio gamybos filmais.

1960—1975 m. respublikoje buvo įrengti ir atidaryti nauji muziejai ir filialai: Lietuvos TSR liaudies buities (1966), Ateizmo (1961), Lietuvos TSR revoliucijos muziejaus filialai Vilniuje — Lietuvos KP I suvažiavimo namas-muziejus (1965), Panerių ir Pirčiupių muziejai (1960), Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejaus filialas — Vilniaus pilies muziejus (1960), Kauno istorijos muziejaus filialai — Kauno pilies (1964) ir Birštono muziejai (1967), Kauno valstybinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus filialai — M. K. Čiurlionio memorialinis muziejus Druskininkuose (1963), Vitražo ir monumentaliosios skulptūros — Kaune (1965), Lietuvos TSR dailės muziejaus filialas — Gintaro muziejus Palangoje (1963) ir daugelis kitų. 1975 m. respublikoje veikė 37 valstybiniai muziejai su dešimtimis filialų, apie 200 visuomeninių muziejų.

Muziejai praturtėjo eksponatais. 1960 m. respublikos muziejuose buvo 681 tūkst. pagrindinio fondo eksponatų, o jau 1975 m. — 1,3 mln. eksponatų²¹. Buvo įrengtos naujos ekspozicijos LTSR revoliucijos, Birštono, Trakų, Biržų, Utenos, Mažeikių ir kituose kraštotyros muziejuose, atidaryta keletas memorialinių ekspozicijų. Atstatytos partizanų žeminės Rūdninkų girioje, Rokiškio raj. Miliūnų miške, suremontuotos ir išplėstos Šiaulių „Aušros“ ir kitų muziejų patalpos. Vilniuje buvo pastatyti Parodų rūmai, įrengta ir atidaryta parodų salė Panevėžyje, Klaipėdoje naujai suremontuotose patalpose atidaryta Paveikslų galerija.

Kaip matyti iš pateiktų faktų, kultūros įstaigų materialinė bazė 1960—1975 m. tvirtėjo. Kapitaliniai idėjimai į mokslo, kultūros, švietimo, sveikatos apsaugos įstaigų, komunalinių ir kitų įmonių statybą kasmet didėjo. 1960 m. jie sudarė 43 mln. rb, 1975 m. — 178 mln. rb, t. y. 4 kartus daugiau²². Minėtų kapitalinių idėjimų lyginamasis svoris bendruose visuose kapitaliniuose idėjimuose respublikoje buvo didesnis už atitinkamus sąjunginius rodiklius. Tačiau organizacijos, besirūpinančios kultūros objektų statyba, remontu, restauravimu, nepanaudojo visų galimybių, kurias teikė valstybė. Kai kada nebuvo pilnai panaudojamos lėšos, skirtos kapitalinei statybai. Lėtai, ypač kaime, buvo statomi kultūros namai. Laikotarpio pabaigoje dar apie 80% zoninių kultūros namų dirbo nepritaikytose patalpose, daugiau kaip 1/3 kultūros namų neturėjo kambarių saviveiklos ratelių darbui, 10% kultūros namų salių buvo mažytės, talpinančios iki 100 žmonių, o atskiri namai visai neturėjo salių, reikalingų scenų. Kai kurios naujos didžiulės gamyklos visai neturėjo kultūros pastatų. Palyginamieji duomenys rodo, kad 1975 m. visoje Tarybų Sąjungoje buvo 13% klubinių įstaigų, turinčių daugiau kaip 300 vietų, Latvijoje — 17%, Estijoje — 14%, o Lietuvoje tik 8%. Panašiai yra ir skaičiuojant kino teatrų vietas 1000 gyventojų. 1960 m. 1000 gyventojų apskritai TSRS buvo 49 kino teatrų vietas, Latvijoje — 56, Estijoje — 33,

²¹ Ten pat.

²² Apskaičiuota, remiantis „Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra“. V., 1977, p. 160.

Lietuvoje tiktai 28; 1975 m. TSRS — 95, Latvijoje — 80, Estijoje — 65, Lietuvoje — 62²³. Atsilikimas per 1960—1975 m. laikotarpį dar nebuvo įveiktas. Dėl to dešimtojo penkmečio (1976—1980) metais, taip pat rengiamuose tolesnių penkmečio planų variantuose svarbi vieta skiriama kultūrai, jos materialinės bazės plėtimui ir stiprinimui.

Išvados

1. 1960—1975 m. Lietuvos TSR kultūros įstaigų materialinė bazė turėjo; buvo pastatyta 462 kultūros namai ir klubai su 104,2 tūkst. vietų žiūrovams, 67 kino teatrai su 31,7 tūkst. vietų žiūrovams, be to, atidaryti nauji muziejai ir jų filialai. Pagerėjo minėtų įstaigų aprūpinimas įrengimais, baldais, muzikos instrumentais.

2. Būdinga tai, kad į klubinių įstaigų statybą aktyviai įsijungė kolūkiai. Jie pastatė 392 kultūros namus ir klubus su 81,2 tūkst. vietų žiūrovams.

3. Nagrinėjamoju laikotarpiu respublikoje nebuvo panaudotos visos galimybės kultūros įstaigų materialinei basei stiprinti; nebuvo pilnai panaudotos lėšos jų kapitalinei statybai, remontui, inventoriui įsigyti. Klubinių įstaigų trūko mieste. Lietuva pagal klubinių įstaigų dydį bei kino teatrų vietas 1000 gyventojų tiek laikotarpio pradžioje, tiek ir jo pabaigoje dar vis atsiliko nuo kitų sąjunginių respublikų.

ИЗМЕНЕНИЕ МАТЕРИАЛЬНОЙ БАЗЫ УЧРЕЖДЕНИЙ КУЛЬТУРЫ ЛИТОВСКОЙ ССР В 1960—1975 гг.

Н. КАСТАНАУСКАЙТЕ

Резюме

В статье анализируются состояние и развитие материальной базы учреждений культуры Литовской ССР в период зрелого социалистического общества.

В течение 1960—1975 гг. в республике построено 462 Дома культуры и клуба на 104,2 тыс. мест, 67 кинотеатров на 41,7 тыс. мест, открылись новые музеи и их филиалы.

Характерно, что в строительство учреждений культуры в этот период активно включились колхозы, некоторые предприятия и ведомства.

На колхозные средства в республике в 1960—1975 гг. построено 392 Дома культуры и клуба на 81,2 тыс. мест. Большая работа проделана по реконструкции учреждений культуры.

Для учреждений культуры приобретено много нового оборудования, мебели, музыкальных инструментов и др. Значительно изменился интерьер и экстерьер этих учреждений.

Укреплению материальной базы учреждений культуры Литовской ССР способствовали возросшие экономические возможности республики в период зрелого социализма, а также постоянное внимание партийных и советских организаций к проблемам культуры.

²³ Народное образование, наука и культура в СССР. М., 1977, с. 241, 242, 366.